

Louis Byl-Campen (1845-1912)

Een rijzende 'ster' onder de Geraardsbergse lucifersfabrikanten

DEEL 1

Jacques DE RO

De Verbrandhofstraat, die de Nieuweweg (voorheen Nieuwe Baan) met de Gentsestraat verbindt in de benedenstad van Geraardsbergen, is vandaag een rustige woonstraat. Maar ooit is het anders geweest! Op het ritme van de fabrieksklok wordt de straat tijdens de periode 1870-1920 gevuld met het rumoer van de dagelijkse toestroom van werkvolk en van op- en afrijdende vrachtkarren. De lucifersfabriek van Louis Byl-Campen draait op volle toeren...

De Verbrandhofstraat

De Verbrandhofstraat heet voor de aanleg van de Dender en Waesspoorlijn in 1855 de *Gebrande hof straat* en is meer dan dubbel zo lang als vandaag. De straat loopt nog verder en volgt op enige afstand het trace van de vroegere stadsomwalling om daarna, via wat nu de Warandestraat heet, uit te komen op de kruising van de Gentsestraat met de Wijngaardstraat. Het binnenblok blijft tijdens de eerste helft van de 19de eeuw quasi onbewoond: de straat telt in 1828 welgeteld negen huizen en dertien onbebouwde percelen. Het gaat in hoofdzaak om tuinen en landbouwgrond.

Na de textiel- en landbouwerisis van de jaren 1840, zwenfelt de economie opnieuw aan en verrijzen er nieuwe stadswoningen. Ook de opkomende lucifersnijverheid profiteert van deze periode van hoogconjunctuur en tijdens de volgende twee decennia verrijzen intra muros met wisselend succes een vijftal industriële vestigingen voor de productie van *solferstekken*. Ook de grote onbebouwde percelen aan de Verbrandhofstraat ontkomen door hun gunstige ligging nabij de nieuwe spoorlijn niet aan het oog van op expansie beluste lucifersfabrikanten.

Louis Byl-Campen

Het zijn Louis Byl en zijn neef Camille Byl, beiden vijftientig jaar, die op 14 juli 1870 aan de Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen de toestemming vragen in de Verbrandhofstraat "*à établir une fabrique d'allumettes phosphoriques*". De fabricatie van "*d'environ 400 grosses d'allumettes par semaine*" wordt vooropgesteld. Tegenkanting komt er van winkelier Alexander Van Hove omwille van het mogelijke brandgevaar in de nieuw geplande fabriek. Zijn verzekering op

Louis Byl-Campen (1845-1912)

Voor een aantal automobilisten uit de buurt is dit vandaag de doorgang naar hun autostaanplaats, maar voor de vrachtkarren, door paarden getrokken, is dit een eeuw vroeger de toegang tot het fabrieksterrein van het lucifersbedrijf 'Byl-Campen'.

zijn twee woningen in de onmiddellijke omgeving dreigt niet alleen te worden verhoogd, ook hun hogere waarde, dankzij de nieuw aangelegde straat langs de spoorweg, wordt hiermee teniet gedaan. Toch komt er op 17 augustus een positief antwoord van het stadhuis en een maand later volgt, onder strikte voorwaarden en voor een periode van dertig jaar, de toelating van de provincie. ⁽¹⁾ Beide jonge industriëlen kunnen rekenen op de materiële hulp van Albert Byl, landbouwer ⁽²⁾. Hij staat vier woningen af die tot lucifersfabriek worden omgebouwd. In de achtergelegen tuin komt er nog een afzonderlijk gebouw.

Het beginkapitaal om het nieuwe be-

drijf op te starten komt, zoals verder zal blijken, van Camille Byl, geboren te Geraardsbergen op 17 mei 1845 als zoon van Petrus en van Melanie Van Achter. Zijn vader is jarenlang stadsdrukker tot hij in 1863 met een lucifersfabriek start in de Gentsestraat. Het bedrijf werkt nauwelijks op volle kracht wanneer de man op 25 januari 1867 overlijdt. ⁽³⁾ Zijn zoon Camille zet de facto de familieonderneming verder, maar hij wordt pas de volle eigenaar wanneer zijn broers Victor, drukker en Théophile, handelaar en zijn zusters Ernestine en Marie Byl op 8 februari 1877 voor notaris Camille Coppens van hun deel afstand doen voor de som van 16.000 fr.. ⁽⁴⁾

Louis Charles Byl zelf komt van meer bescheiden huize. Hij wordt te Geraardsbergen geboren op 13 april 1845 als zoon van Franciscus en van Marie Thérèse De Frène. Zijn vader is schoenmaker terwijl zijn moeder voor een extra inkomen zorgt als kantwerkster. Het gezin betreft een woning in de Buizemontstraat. Wanneer Louis amper vier jaar oud is, slaat het noodlot toe in het gezin: zijn moeder overlijdt op 3 oktober 1849 aan de gevolgen van een cholera-epidemie. Ze is pas 29 jaar. Het is niet denkbeeldig dat hij als enig weeskind voor een deel wordt opgevangen door de meer gegoede drukkersfamilie. ⁽⁵⁾ Al vrij vroeg tonen zowel Louis als Camille Byl dezelfde belangstel-

⁽¹⁾ RAG (Rijksarchief Gent), *Provinciaal Archief 1850-1870*, nr. 1527/1.

⁽²⁾ Er is geen directe verwantschap vastgesteld.

⁽³⁾ J. DE RO, *Monumenten van papier en karton. De moderne geschiedenis van Geraardsbergen op maat van papiermakers, drukkers en fotografen*, Geraardsbergen, 2012, p. 96-97.

⁽⁴⁾ RABW (Rijksarchief Beveren-Waas), *Notarieel archief Camille Coppens Geraardsbergen*, nr. 360/020/3.

⁽⁵⁾ M. VAN TRIMPONT, *Voorouderreeks, beknopt curriculum of familieschets van 100 noemenswaardige personen uit de Geraardsbergse burgermaatschappij, ca. 1800-1920 – Afl. 3: Louis Charles BYL (1845-1913)* in *De Heemschutter*, 2000, nr. 174, p. 29-30 (het sterftejaar is verkeerd). Franciscus Byl wordt geboren te Geraardsbergen op 7 maart 1818 als zoon van Joseph en Marie Anne de Schuyteneer, beide landbouwers. Hij hertrouwt later met Anne Marie van Belleghem en overlijdt op 30 januari 1883 in zijn woning in de Penitentenstraat.

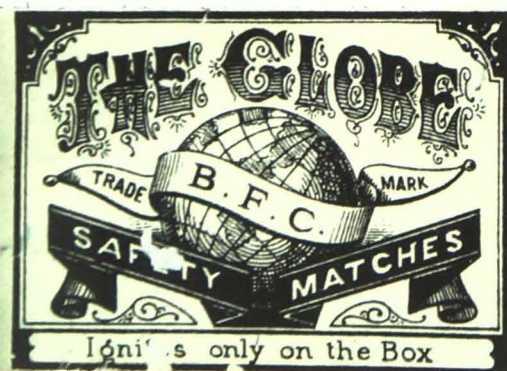
ling: zo sluiten beiden zich in april 1866 aan bij de toneelmaatschappij 'Vreugd en Deugd' ⁽⁶⁾.

Camille Byl leidt al enkele jaren het lucifersbedrijf in de Gentsestraat, maar de winsten moet hij delen met zijn moeder Melanie Van Achter, zijn twee broers en twee zusters. Wellicht een goede reden om in 1870 zich in een nieuw avontuur te storten met een tweede vestiging in de Verbrandhofstraat. Maar dit doet hij niet alleen: bij KB van 10 april 1871 richt hij samen met Louis Byl voor notaris Désiré Declercq te Geraardsbergen de sociale vennootschap *Byl Fils & Compagnie* op, die tot doel heeft voor een periode van dertig jaar de vervaardiging en de verkoop van lucifers en schoensmeer. De einddatum van de associatie wordt vastgelegd op 1 september 1880. Datzelfde jaar wordt op het fabrieksterrein een atelier bijgebouwd en wordt er een stoommachine met dito ketel geplaatst. Naast het stoomhuis verrijst een schouw van twintig meter. Na het proefdraaien van de machine kan eindelijk in maart 1872 gestart worden met de lucifersproductie. ⁽⁷⁾

Het is voor Louis Byl een tijd van grote verandering: enkele weken later, op 3 april trouwt hij met Marie Leontine Campen. Zij wordt te Goferdinge geboren op 25 maart 1852 als dochter van Théodore en van Marie Thérèse Ceuterick. Zijn

Voor- en achterzijde van het chromokaartje die 'Byl Fils & Cie' ter gelegenheid van de 'Exposition Universelle de Paris' in 1878 laat drukken. (Verz. J. De Nie)

Met de lucifersmerken 'The Globe' en 'The Times' verovert 'Byl Fils & Compagnie' een plaats op de exportmarkt. (Verz. J. De Nie en A. Jansen)

⁽⁶⁾ Archief 'Thaboristen & Vreugd en Deugd', verslagen van bestuurs- en algemene vergaderingen 1853-1940.

⁽⁷⁾ S. GODFROID, D. SURDIACOURT e.a., *Lucifersbedrijven te Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 1982, p. 92-94.

schoonouders, die in april 1854 van Goferdinge naar Geraardsbergen zijn verhuisd, houden in de Oudenaardsestraat een herberg open. Bij de trouwpartij treden als getuigen op: Victor Byl, handelaar en Camille Byl, fabrikant, beiden neven van de bruidegom; François Fontaine, papierfabrikant en Emile Rens, zonder beroep. Beide laatste getuigen zijn liberale vrienden. Het jonge paar vestigt zich in de Lessensestraat 28 (later 19). Het huwelijksgeluk wordt tussen 1876 en 1891 bezegeld met de geboorte van twee dochters en twee zonen: Irma in 1876, Richard in 1880, Marie in 1883 en Achille in 1891.

Op 15 juni 1872, amper drie maanden na het opstarten van de lucifersproductie in de Verbrandhofstraat, koopt Octave Pauwels, stadsontvanger en schoonvader van Camille Byl, het lucifersbedrijfje van Adrien De Schrevel en Octave Stocquart aan de Oudenaardsepoort (thans Stadsweg).

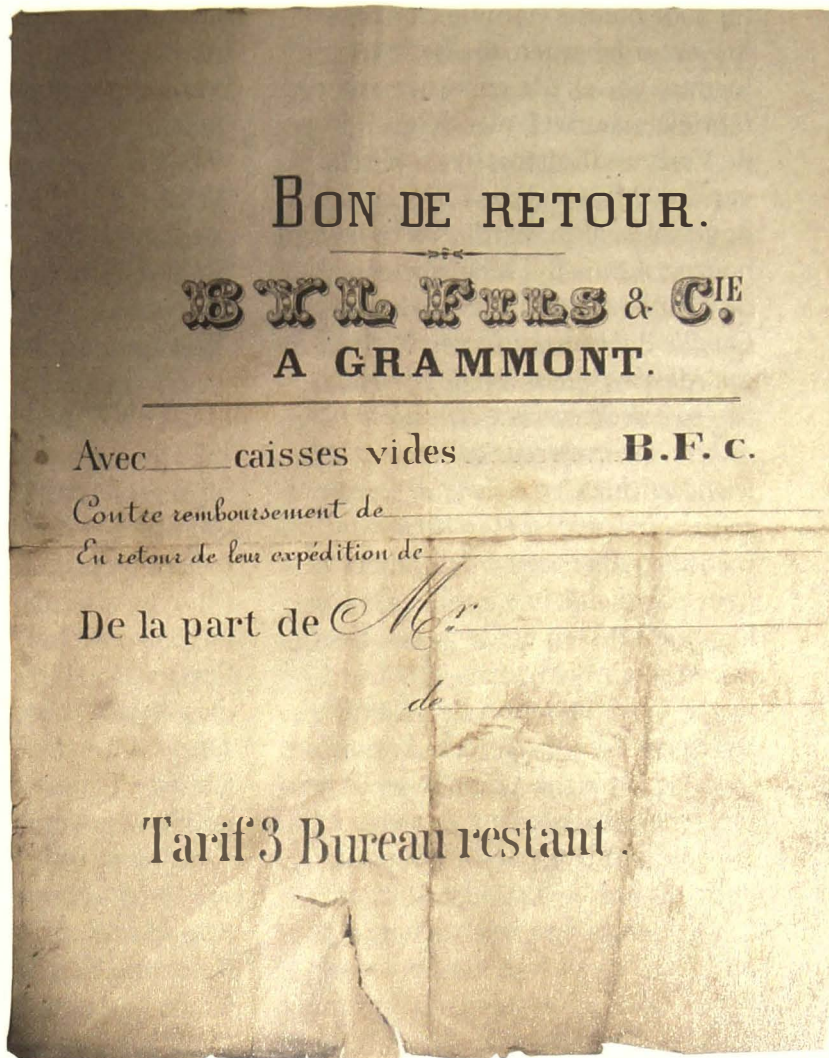
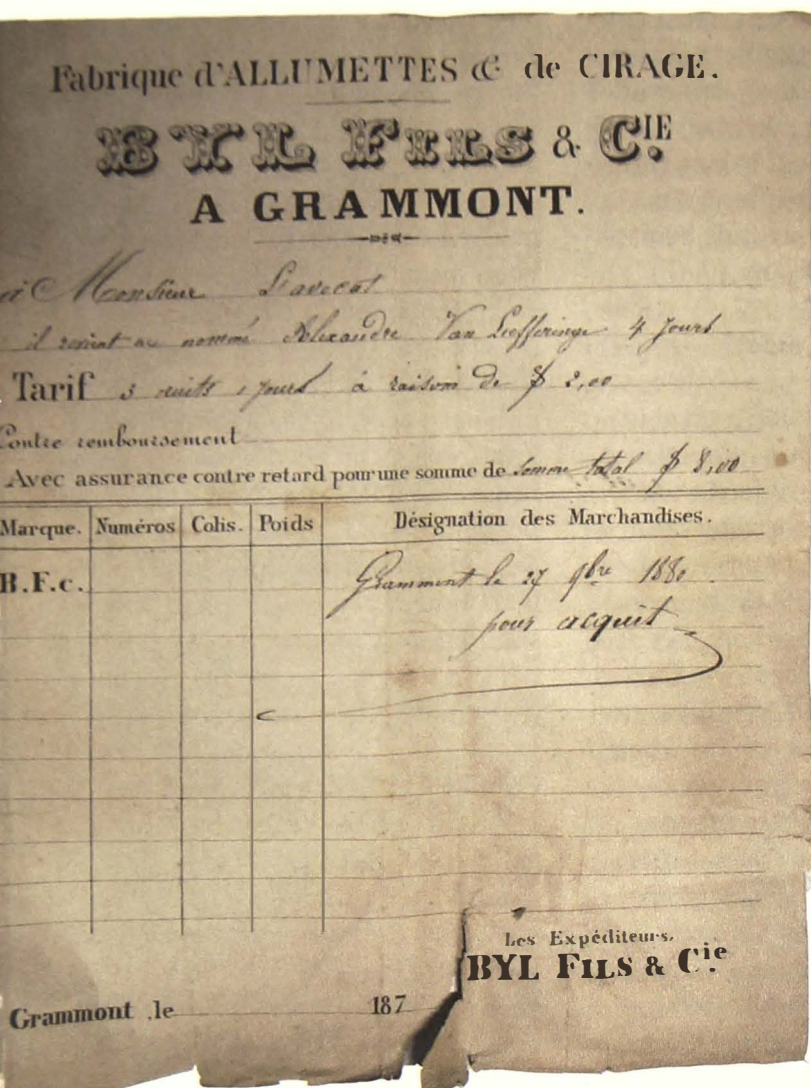

Briefhoofden van 'Byl Fils & Cie Grammont' uit 1879 en 1880.

'Duivelinnen'

Een ander lucifersmerk waarmee *Byl Fils & Compagnie* uitpakt is *Allumettes Royales*. We vinden deze naam terug op een kartonnen reclameplaat (33 x 43 cm) waarop een gevleugelde dame met horens een ontvlamde lucifer in de hand houdt. Deze lithografie is het werk van de gebroeders Derresauw uit Brugge. Eenmaal dat Louis Byl zijn eigen bedrijf runt, hanteert hij dezelfde merknaam maar met de afbeelding van een paardenkop op het etiket. De afbeelding van de gevleugelde dame heeft hem vermoedelijk geïnspireerd voor het lucifersetiket Duivelinnen. (beeldmateriaal uit de verzameling van A. Jansen, J. De Nie en D. Robben)

Voor- en achterzijde van de factuur 'Fabrique d'allumettes & de cirage. Byl Fils & Cie. A Grammont' (27 november 1880).

Waarom Pauwels dit fabriekspand verwerft, is niet meteen duidelijk. Wil hij hiermee de lokale concurrentie inperken en dus zijn schoonzoon vooruit helpen, of wordt de lucifersproductie er gewoon overgenomen door *Byl Fils & Compagnie*? Hoe dan ook, de impact ervan blijft beperkt, want twee jaar later doet Pauwels het fabriekje van de hand. ⁽⁸⁾

Het meest bekende lucifersmerk waarmee *Byl Fils & Compagnie* tijdens de jaren 1870 uitpakt is *The Globe (Safety & Paraffin Matches)* ⁽⁹⁾. De lucifer wordt nader omschreven

als "l'Allumette royale sans souffre et sans odeur". De afbeelding van dit lucifersmerk is een wereldbol met daarin de initialen B. F. C., die verwijzen naar de naam van de firma. Willen de Byls hiermee meteen hoog mikken? Het veroveren van de wereldmarkt, of tenminste de Europese markt? Landen van export worden Nederland, Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Een ander fabrieksmerk is *The Times Paraffin Matches* met de afbeelding van een klok. De etiketten worden gedrukt in de Brusselse drukkerij *Gouweloos Frères & Sœur*. ⁽¹⁰⁾

De wegen scheiden...

Voor Louis Byl betekent zijn neef Camille onmiskenbaar zijn leermeester in het besturen van een expansief bedrijf. In 1877 scheiden echter hun wegen. Nadat zijn moeder in 1876 is overleden, ziet Camille Byl bij de erfenisverdeling zijn kans om zich het lucifersbedrijf in de Gentsestraat toe te eigenen. Zoals eerder vermeld, verwerft hij er de volle eigendom van door op 7 februari 1877 de erfdelen van zijn broers en zusters af te kopen. Al een week eerder, op 31 januari, verkoopt

⁽⁸⁾ *Ibidem*, p. 90-91. Camille Byl huwt te Geraardsbergen op 4 oktober 1869 met Emma Pauwels, geboren te Geraardsbergen op 24 januari 1850 als dochter van Octave en van Maria Theresia Vander Gucht. Getuigen bij het huwelijk zijn Théophile en Victor Byl, broers van de bruidegom.

⁽⁹⁾ Dit fabrieksmerk is eveneens gebruikt door de Geraardsbergse lucifersfabrikant Antoine Hoebeke.

⁽¹⁰⁾ RABW, *Archief van de Rechtbank van Koophandel te Aalst (RK Aalst 2002 A)*, toegang nr. R 121*, nr. 543: van deze drukkerij is een factuur bekend uit november 1880 waarin vermeld staat dat zij voor rekening van *Byl Fils & Compagnie* 200.000 etiketten van *The Globe* en 362.700 etiketten in drie formaten van *The Times* heeft gedrukt. Deze drukkerij is gespecialiseerd in de chromolithografie, een voorloper van de offsetdruk.

hij voor notaris Camille Coppens te Geraardsbergen zijn helft van de lucifersfabriek (de gebouwen met het fabrieksmaterieel, niet de grond) in de Verbrandhofstraat voor de som van 5.000 fr. aan Louis Byl. In de opgestelde akte wordt ook bevestigd hoezeer Louis Byl schatplichtig is aan de kennis van zijn neef: "*Mijnheer Camille Byl is verplicht van kosteloos aan Mijnheer Louis Byl de fabricatie van zweedsche stekken aan te leeren en hem daarin op eene volledige wijze te onderrichten, en de hand te leenen zolang hij dezelve niet teenemaal zal kennen op den voet dat deze fabricatie tegenwoordiglijk in voege is*". De collegialiteit tussen beide geassocieerde neven schijnt enigszins verstoord, wanneer blijkt dat, indien Camille Byl op welke wijze ook te kort schiet bij dit onderricht, Louis Byl van hem een schadeloosstelling kan eisen die bepaald wordt door de Koophandelsrechtbank van Aalst. Verder is de vermelding van de vroegtijdige ontbinding van hun vennootschap *Byl Fils & Compagnie* op 30 december 1878 een teken aan de wand. In een nieuwe akte voor dezelfde notaris op 24 september 1877 wordt zelfs door beide partijen bevestigd dat hun associatie de facto al beëindigd is op 31 januari, de dag waarop Camille Byl zijn deel van het lucifersbedrijf aan zijn neef heeft verkocht. ⁽¹¹⁾

De firma *Byl Fils & Cie*, nu nog enkel geleid door Camille Byl, laat nog minstens eenmaal van zich horen en dit op de *Exposition Universelle de Paris*, waar zij een stand heeft. Deze wereldtentoonstelling trekt van 1 mei tot 10 november 1878 meer

dan dertien miljoen bezoekers en hiermee hoopt Camille Byl nieuwe bestellingen binnen te rijven, want die zijn broodnodig. De kaart die hij voor deze gelegenheid in een Parijse drukkerij laat drukken leert ons dat *Byl Fils & Cie* een bijhuis heeft te Brussel in de Rue Donny 30. ⁽¹²⁾

"Dieu nous soit en aide!"

Louis Byl-Campen heeft zich al in 1877 gedistantieerd van zijn neef en hij heeft daar goede redenen voor. Camille Byl raakt door zijn wanbeheer en frauduleuze praktijken ⁽¹³⁾ in zware financiële problemen. In 1880 reikt het water hem aan de lippen. Hij zit bij al zijn leveranciers diep in de schulden. Op 9 augustus schrijft hij inderhaast een brief naar Clarisse Toussaint, verantwoordelijke van het Brusselse bijhuis: "*Toussaint. Ingesloten 70 frank voor reis kosten. Vertrekt nu onmiddellijk voor Maastricht, Venlo, Sittard en Roermond. Stel de reis geen dag uit. Ge weet waarom & volgt de instructies. Verkoopt veel & spoedig. Morgen dynsdag vervalt er op u eenen wissel van 489,16 frank geaccepteerd, zend ons onmiddellijk de wissel ingesloten geteekend terug.(...)*". Het exploreren van nieuwe buitenlandse afzetmarkten lukt hem niet meer, want kort daarop gaat het bedrijf in falings. Op 3 november wordt door de Rechtbank van Koophandel te Aalst het faillissement van de firma *Byl Fils & Compagnie* uitgesproken. Victor Campen, advocaat te Geraardsbergen, wordt aangesteld als curator. Kort daarop stromen de onbetaalde facturen binnen. De meeste eindigen

met: "*Dieu nous soit en aide!*", wat zoveel wil zeggen dat de schuldeisers hun geld nooit meer zullen zien. Het wordt een lijvig dossier met de eis tot betaling van 101 schuldeisers. Een belangrijk aantal onder hen woont in Geraardsbergen of nabije omgeving, maar ook vele Belgische firma's en buitenlandse ondernemingen ⁽¹⁴⁾ sturen rekeningen. De grootste schuldeisers zijn Louis Dieraert ⁽¹⁵⁾, uitbater van de kartonfabriek van Zandbergen, met een schuldvordering van 6.681,95 fr. en de *Imprimerie Lithographique Léon Mertens* uit Brussel met een bedrag van 4.262,27 fr.. Nalatigheid van betaling zou volgens sommigen al begonnen zijn in 1878, het jaar waarin Camille Byl zijn onderneming alleen verderzet.

Camille Byl biedt op 16 november 1880 zijn ontslag aan als bestuurslid van het Weldadigheidsbureel en drie maand later, op 25 februari 1881, verlaat hij de stad en vestigt zich de Rue Van Artevelde 27 te Brussel ⁽¹⁶⁾. Nog een maand later, op 23 maart, verschijnt hij voor de Aalsterse Handelsrechtbank, maar die dag weigert hij tot een gerechtelijk akkoord te komen met zijn schuldeisers. ⁽¹⁷⁾

Een expansief bedrijf

Louis Byl-Campen staat vanaf 1 februari 1877 alleen aan het hoofd van zijn onderneming, die hij de volgende decennia met succes zal leiden. Na het vertrek van zijn neef bezit hij dan wel alle fabrieksgebouwen en machines, maar niet de gronden. Hij kan pas denken aan bedrijfsexpansie wanneer hij ook op 18 mei 1880 het

⁽¹¹⁾ RABW, *Notarieel archief Camille Coppens Geraardsbergen*, nr. 360/020/3.

⁽¹²⁾ Privéverzameling J. De Nie, Geraardsbergen.

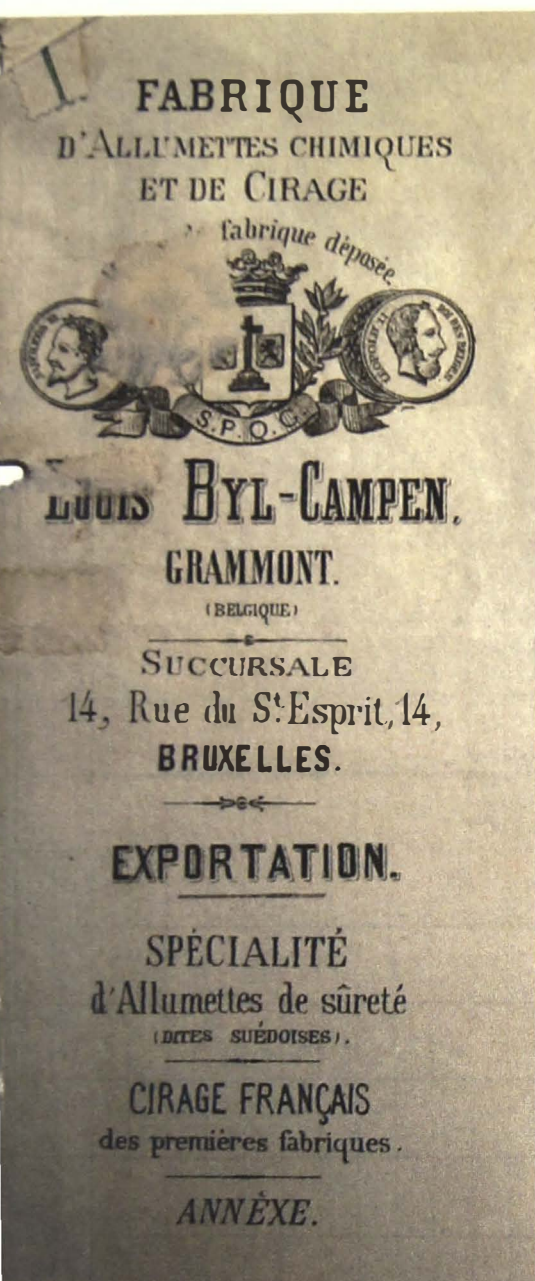
⁽¹³⁾ RABW, *Archief van de Rechtbank van Koophandel te Aalst (RK Aalst 2002 A)*, toegang nr. R 121*, nr. 543: dit blijkt uit een document dd. 3 december 1880, waarbij het parket van Oudenaarde hieromtrent instructies vraagt aan de bevoegde diensten.

⁽¹⁴⁾ Het gaat om bedrijven uit Nederland, het Groot-Hertogdom Luxemburg, Frankrijk, Duitsland, Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk.

⁽¹⁵⁾ J. DE RO, *Monumenten van papier en karton...*, p. 72: Louis Dieraert (1843-1885) zit in deze periode zelf verwickeld in de frauduleuze zaak van zijn schoonbroer Edouard Van Nieuwenhove. Zijn onderneming gaat in falings in maart 1882.

⁽¹⁶⁾ RABW, MGA Ger, nr. 1202; SAGer (Stadsarchief Geraardsbergen), *Verslagen van de Gemeenteraad van Geraardsbergen 1875-1881*, zitting van 16 november 1880.

⁽¹⁷⁾ RABW, *Archief van de Rechtbank van Koophandel te Aalst (RK Aalst 2002 A)*, toegang nr. R 121*, nr. 543: in dit lijvig faillissements dossier vinden we nergens een document met de totale schuldenlast van *Byl Fils & Compagnie*. Ook nergens aanwijzingen dat het tot een gerechtelijk akkoord is gekomen. Vermoedelijk hebben heel wat schuldeisers nooit hun centen nog gezien.

fabrieksterrein verwerft.

Intussen ziet Camille Byl wegens de zware schuldenlast zich verplicht het lucifersbedrijf in de Gentsestraat te verkopen. Op de openbare verkoop, die te Geraardsbergen op 24 mei 1881 plaatsvindt voor de notarissen Rens en Coppens, hapt Byl-Campen meteen toe.⁽¹⁸⁾ Wil hij zijn berooide neef hiermee een dienst bewijzen of overweegt hij gewoon als vooruitziend ondernemer zijn lucifersproductie uit te breiden met de overname van een tweede vestiging in de aanpalende Gentsestraat? Zijn ware motieven kunnen we alleen maar gissen. Merkwaardig is dat hij zich snel bedenkt en al op 14 juni, amper drie weken later, het bedrijf doorverkoopt aan Charles De l'Arbre en Auguste Van Trimpont, directeur-beheerders van de *Banque de Grammont* in de Wijngaardstraat. Vreest Byl-Campen dezelfde tegenspoed als zijn neef, m.a.w. het verlies van twee bedrijven in vier jaar tijd? Of voelt hij zich niet opgewassen om twee fabrieken te runnen? Maar ook andere beweegredenen kunnen gespeeld hebben. Hoe dan ook, de lokale concurrentie laat niet lang op zich wachten: op 24 september wordt Antoine Hoebeke, eigenaar-uitbater van het lucifersbedrijf in de Gasthuisstraat, de nieuwe eigenaar.

Voor Byl-Campen komt het er nu op aan zijn onderneming op het verworven terrein in de Verbrandhofstraat maximaal uit te breiden met bedrijfsgebouwen, machines en werkrachten. De mutatieschetsen uit het kadasterarchief liegen er niet om: een nieuwbouw in 1883, 1884, 1887 en 1891.⁽¹⁹⁾ Rond de eeuwwisseling beslaat het bedrijfscomplex zo'n 2.490 m² en vormt samen één blok met grillig gevormde binnenplaatsen en één doorgang naar de Verbrandhofstraat. Ook de drijfkracht wordt opgedreven en herhaaldelijk worden nieuwe stoommachines (in 1884 en 1890) en dito ketels geplaatst (in 1883, 1888, 1902 en 1908). Op 15 februari 1890 vraagt Byl-Campen aan het stadsbestuur een toelating om een "waterleiding in ijzer" aan te leggen van aan de Dender naar zijn fabriek⁽²⁰⁾. Twee jaar later wordt het gasleidingnet tot zijn lucifersbedrijf uitgebreid, zodat voortaan alle werkplaatsen verlicht zijn.⁽²¹⁾

Met de uitbreiding van het lucifersbedrijf neemt ook het aantal risico's

Briefhoofd van het lucifersbedrijf van Louis Byl-Campen uit 1880 met de afbeelding van een gedeponeerde fabrieksmerk (het wapenschild van Geraardsbergen met langs weerszijden de hoofden van de Belgische koning Leopold II en van de Franse keizer Napoleon III). De fabriek heeft een bijhuis in de Rue du Saint Esprit 14 te Brussel.

De rode ster ('Red Star') wordt vanaf 1885 hét herkenbaar handelsmerk waarmee Louis Byl-Campen tot ver buiten de landsgrenzen bekend raakt. Dit grosiersetiket (17,5 x 18 cm) werd geplakt op een verpakking van 50 pakjes van 10 lucifersdoosjes. (Verz. J. De Nie)

⁽¹⁸⁾ S. GODFROID, D. SURDIACOURT e.a., *Lucifersbedrijven te...*, p. 52-53: korte tijd voordien, op 29 december 1880 richten zijn schoonbroers Auguste Van de Velde, leerlooier en echtgenoot van Emerence Byl, samen met Victor Pauwels, handelaar en echtgenoot van Marie Byl, voor notaris Rens de maatschappij in gezamenlijke naam *A. Van de Velde et Co* op, vanaf 1 januari 1881 voor de duur van negen jaar met als doel de fabricage van Zweedse, Engelse en Belgische lucifers en van boenwas. Hiervoor huren zij de oude lucifersfabriek van Charles Louis Antheunis in de Gasthuisstraat. Al op 30 juni 1881 wordt hun vennootschap ontbonden.

⁽¹⁹⁾ RABW, MGA Ger, nr. 2220: in 1889 laat hij in de bijgebouwen van een woning in de Oudenaardsestraat een lucifersdepot inrichten.

⁽²⁰⁾ RABW, *Inventaris der Bundels aangaande de Openbare Werken en Wegenis - Eigendom en Waterloopen betrek hebbende op het tijdperk 1830-1905*, nr. 132.

⁽²¹⁾ *Ibidem*, p. 92-94.

Vanwaar de naam 'Red Star'?

Op een van de oudst bekende lucifersetiketten van Byl-Campen, gedeponereerd op 13 mei 1885, vinden we centraal het wapenschild van Geraardsbergen. Het fabrieksmerk 'Red Star' introduceert hij eerder op 11 maart van dat jaar. Zijn geliefkoosde ontwerpen op de etiketten zijn aanvankelijk hemellichamen: de ster (*Red Star*, 1885), de maan (*The Moon*, 1897) en de zon (*Polar Brand*, 1902). Maar ook afbeeldingen van dieren zoals het paard (*Allumettes Royales*, 1894), de wasbeer (*The Raccoon*, 1904), de adelaar (*The Flying Eagle Brand*) en de kameel (*The Camel*) sieren zijn lucifersdoosjes. Toch blijft de rode ster hét symbool van zijn industriële bedrijvigheid. Dit alombekend symbool doet sterk denken aan de Belgische rederij *Red Star Line* (of *Société Anonyme de Navigation Belge-Américaine* (SAN-BA)), die vanaf 1873 geregelde dienst onderhoudt tussen Antwerpen en New York en soms tussen Antwerpen en Philadelphia. Heeft Byl-Campen zich hierop geïnspireerd? Aantoonbare bewijzen zijn er vooralsnog niet. Wel duiken er na 1900 een paar van zijn etiketten op met schepen die opvallende gelijkenissen vertonen met de oceansteamers die over zestig jaar meer dan twee miljoen Europese emigranten naar Amerika brengen. Het fabrieksmerk 'Anglo Belgian' met oceanreus en vuurtoren behelst hier de volledige verpakking of wikkel (ook bekend als 'rapper' of 'tour de tête').

De rode ster op de etiketten van Byl-Campen

De rode ster op de lucifersetiketten is op het vlak van marketing van meetaf aan een sterke troef en zal decennialang in allerhande vormen en afmetingen gehandhaafd blijven. Aanvankelijk wordt nog verwezen naar de productieplaats en prijkt de naam van de fabrieksbaas of zijn initialen op het doosje. Door de groeiende bekendheid blijkt dit zelfs overbodig. Ook op briefhoofden, zoals deze op datum van 28 december 1893 en van 14 december 1900, prijkt bovenaan links de rode ster. (Verz. J. De Nie)

FABRIQUE
D'ALLUMETTES CHIMIQUES
SUÉDOISES & ANGLAISES

LOUIS BYL-CAMPEN
GRAMMONT

EXPORTATION

Adresse Télégraphique:
BYL-CAMPEN, GRAMMONT

FABRIQUE D'ALLUMETTES

LOUIS BYL-CAMPEN

A.B.C CODE
4th EDITION

Adresse Télégraphique:
BYL-CAMPEN, GRAMMONT

Grammont, le 14 Dec 1890

NATIONALES "RED STAR"

à Grammont

L. BYL-CAMPEN

Monsieur Brienne, Legrais

Tobac. Lignes Antibourg Doi

Pour vente et livraison des marchandises suivantes, expédiées à vos risques et périls
pour cf de fr payables à Grammont à 30 jours, contre ma traite au 15 jours p. s

GRAMMONT, le 14 Decembre 1890

Marques	Grosses	Paquets	N ^o	Qualité	Prix	Somme	C ^{tes}
RS			2000	6 ^e allumettes Anglaises RS	995	1450	

Haast tezelfdertijd met 'Red Star Matches' lanceert Byl-Campen in 1885 het merk 'Allumettes Supérieures Belges' met duidelijke verwijzingen naar zijn geboortestad als productieplaats. De rode kleur zal decennialang het ontwerp van zijn etiketten domineren. (Verz. J. De Nie)

en ongelukken toe: tijdens de nacht van 4 op 5 februari 1890 wordt de werkplaats voor het doppen van de lucifers in de kopstof volledig door brand vernield⁽²²⁾. Medio september 1886 wordt een werknemer "door de machien verpletterd en dood!". Op 18 maart 1911 raakt de achttienjarige Emiel Haegeman met zijn werktas in de drijfjas van een vulmachine, wordt meermaals meegeslingerd en bezwijkt kort daarop aan zijn verwondingen. Een jaar later, op 25 oktober, is een zestienjarige arbeider uit Schendelbeke "er in een mechaniek geraakt en het hoofd letterlijk afgezaagd of vermerzeld".⁽²³⁾

Een rijzende 'ster'

Het precieze tijdstip waarop Louis Byl zijn onderneming naar zijn eigen naam noemt, is niet te achterhalen. Met toevoeging van de naam van zijn echtgenote maakt hij wel duidelijk dat hij voortaan op eigen benen staat en dus zeker niets meer te maken heeft met de drukkersfamilie Byl⁽²⁴⁾. Onderzoek heeft uitgewezen dat hij vóór de eeuwwisseling minstens negen fabrieksmerken heeft gede-

poneerd bij de Griffie van de Koophandelsrechtbank te Aalst. Het oudst bekende handelsmerk is *Red Star* op 11 maart 1885. Deze rode ster wordt overigens gedurende decennia het belangrijkste lucifersmerk met internationale uitstraling. De fabriek krijgt zelfs op briefhoofden de benaming *Fabrique d'Allumettes "La Redstar"*. Het succes is zo groot dat Byl-Campen op 24 mei 1890 dit fabrieksmerk ook in Nederland deponereert. Van het etiket zouden er een honderdtal varianten bestaan. Op de meeste etiketten staat in het Engels aangeduid: "Manufactured in Belgium". Met de eerder zeldzame vermelding "Manufactured in Flanders" wil de fabrikant erop wijzen dat Vlaamse lucifers voor kwaliteit staan. Nog in 1885, op 13 mei, deponereert hij het lucifersmerk *Allumettes Chimiques L. Byl-Campen Grammont*, waarvan nog een langwerpige etiket bekend is dat is aangebracht op de verpakking witte fosforlucifers. Centraal staat het wapenschild van Geraardsbergen, langs weerszijden geflankeerd door een engel met bazuin. Hetzelfde embleem vinden we terug op het standaardetiket maar ditmaal geflankeerd door de erepenningen van internationale industriële tentoonstellingen. Boven het wapenschild staat *Grammont Allumettes Supérieures Belges* met onderaan voluit zijn naam *Louis Byl-Campen*. Tijdens het volgende decennium staat het deponeren op zijn naam van de merken *Best Red Star*, *Allumettes Royales* (22 februari 1894), *Red Star Best Paraffin Matches* (26 december 1895) en *The Moon* (20 april 1897). Moeilijk te dateren maar zeker al in productie vóór 1900 zijn de lucifersmerken *Byl-Campen's Tändsticksfabriks System* en *Bray's Export Tändsticks Patent*. Zij doen erg Zweeds aan en zijn dus enigszins misleidend. Dit geldt ook voor *Giesbergen's Tändsticksfabriks System* (21 juni 1901), waarbij de bedenker van het merk

Met dit lucifersetiket bevestigt Byl-Campen zijn deelname aan de 'Exposition Internationale de Bruxelles' in het Brusselse Jubelpark in 1897. Aan dit evenement hebben 27 landen geparticipeerd en is het door 7,8 miljoen mensen bezocht. 'La Red Star' ontvangt er een gouden medaille. (Verz. J. De Nie)

dan weer het dialect niet schuwt. Ook hier bestaan er talrijke varianten van: met een pijproker, een rood hart, een rode of zwarte ster of de steeds terugkerende afbeeldingen van de erepenningen.⁽²⁵⁾

Byl-Campen blijft succes oogsten en hij wint met zijn bedrijf een gouden medaille op de *Exposition de Bordeaux* (1895), de *Exposition Internationale de Bruxelles* (1897) en de *Exposition de Gand* (1899). Daarnaast wordt hij ook leverancier voor de Onafhankelijke Kongostaat. Kort na de eeuwwisseling lanceert hij *Polar Brand* (29 mei 1902), *The Raccoon* (23 april 1904) en *Licensed Savety Matches* (25 juli 1906). Ook *The Camel* neemt hij op in zijn assortiment, een lucifersmerk dat nochtans al veel eerder, op 1 april 1876, te Aalst is gedeponereerd door John S. Elmore. Nog bekend van het bedrijf zijn ten slotte de luciferhouders uit porselein met de naam *Louis Byl-Campen*.⁽²⁶⁾

Wordt vervolgd.

jacques.de.ro@telenet.be

⁽²²⁾ *Den Denderbode*, 9 februari 1890, p. 2, k. 4.

⁽²³⁾ *De Werkman*, 17 september 1886, p. 2, k. 1; *Het Land van Aalst*, 19 september 1886, p. 2, k. 1; *Recht en Vrijheid*, 19 maart 1911, p. 3, k. 3; *De Volksstem*, 26 oktober 1912, p. 3, k. 2.

⁽²⁴⁾ Op sommige etiketten staat de naam Louis Byl-Campen of de initialen L.B.C.G. (Louis Byl Campen Grammont) vermeld.

⁽²⁵⁾ A.W.J.M. JANSEN, *Belgische lucifersindustrie*, in *Vonkrij*, 1974, nr. 18, p. 34-35: volgens deze auteur worden ook de fabrieksmerken *Black Star* en *Diamond* aan de fabriek van Byl-Campen toegeschreven.

⁽²⁶⁾ Met dank aan J. De Nie, die zijn uitgebreide collectie ter beschikking heeft gesteld.